

transect

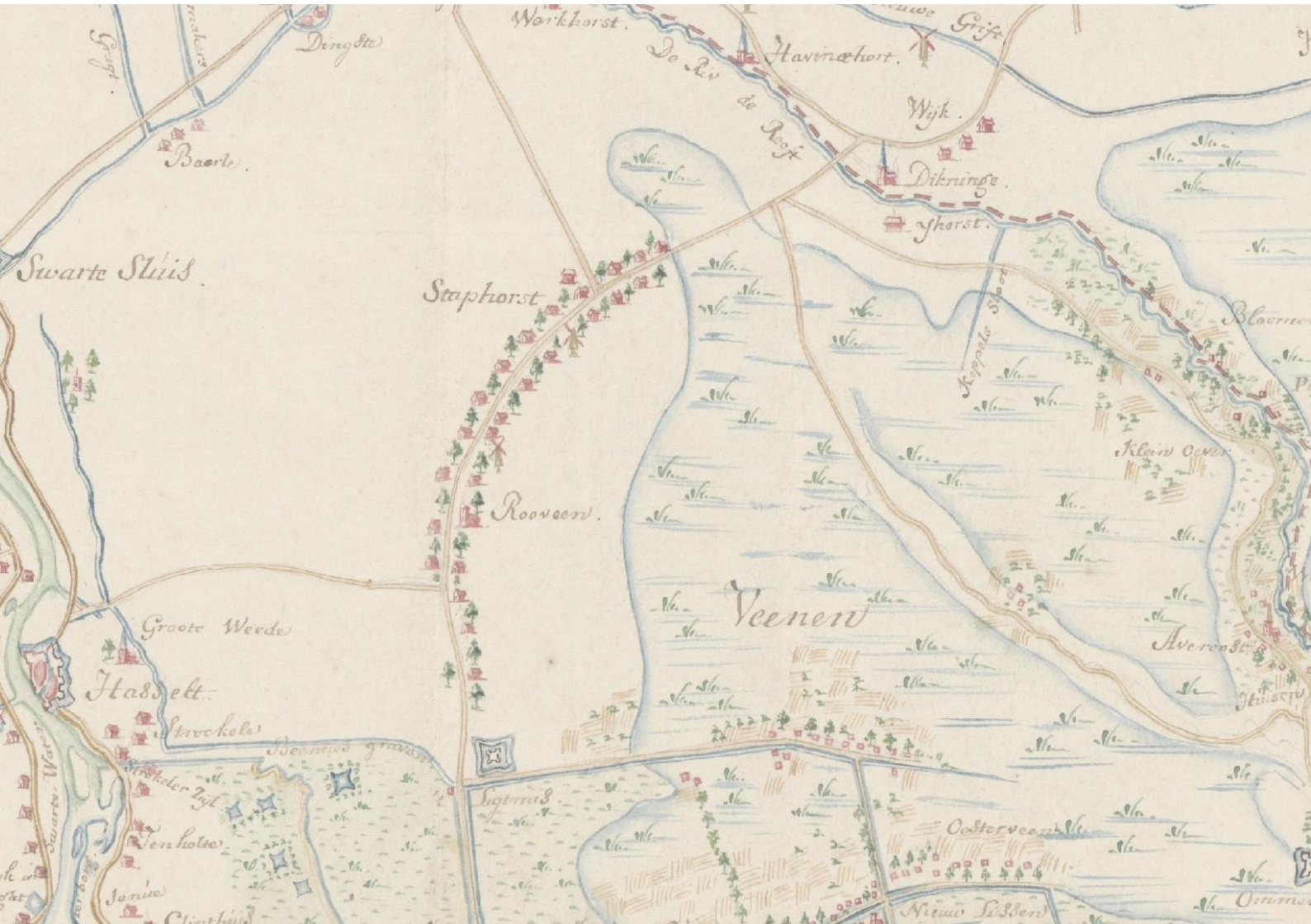
ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ▸ ADVIES

Transect-rapport 3067

Staphorst, De Esch

Gemeente Staphorst (OV)

Archeologisch bureauonderzoek (BO)


Dingste
Baerte
Swarte Sluis
Stapthorst
Rooveen
Groote Weede
Hasselt
Veenen
Wijk
Dikninge
Oosterveen
Nieuw Sluisen

transect: archeologie, erfgoed, ruimte

Overijsselhaven 127
3433 PH Nieuwegein

T: 030-7620705
E: informatie@transect.nl

Auteur	I. Korver
Versie	Versie 1.1
Projectcode	23050074
Datum	24-07-2023
Opdrachtgever	Biedt Ruimte
Uitvoerder	Transect b.v. Overijsselhaven 127 3433 PH Nieuwegein
Onderzoeksmelding	5449351100
Bevoegde overheid	Gemeente Staphorst
Adviseur bevoegde overheid	Gemeente Staphorst
Status	Nog ter beoordeling
Beheer documentatie	Transect, Nieuwegein
Voorblad	Het plangebied en omgeving op de Hattinga-kaart uit 1741 (bron: geo.overijssel.nl).

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. T. Nales (Senior KNA Prospector)	03-08-2023	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Nieuwegein

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

In opdracht van Biedt Ruimte heeft Transect b.v. in juli 2023 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in een plangebied aan de Hoogeweg in Staphorst (gemeente Staphorst). De aanleiding voor het onderzoek vormt een bestemmingsplanwijzing ten behoeve van de aanleg van een bedrijventerrein binnen het gebied. Het archeologisch vooronderzoek bestaat hier uit een Archeologisch Bureauonderzoek (BO). De vraagstelling van dit onderzoek richt zich op het vaststellen van de archeologische verwachting en de bepaling in hoeverre de voorgenomen ingrepen in het kader van de planvorming effect hebben op eventuele archeologische resten in het gebied.

Op basis van het bureauonderzoek is vastgesteld dat het plangebied deel uitmaakt van een dekzandvlakte die vanaf het Midden-Neolithicum bedekt is geraakt met veen. Het dekzand is in principe bewoonbaar geweest totdat het met veen bedekt is geraakt, dus in de periode Laat-Paleolithicum-Neolithicum. In vergelijking met de dekzandruggen en rivierduinen langs de Reest en pingoruïnes, was het plangebied echter veel minder aantrekkelijk voor een vestigingsplaats of nederzetting. Volgens de bodemkaart maakt het plangebied ook deel uit van een relatief natte zone in een dekzandgebied. In de omgeving zijn vooralsnog geen vondsten uit de steentijden bekend in de dekzandvlakte. Het veengebied waar het plangebied tot aan de ontginning deel van uitmaakte was onaantrekkelijk voor bewoning (Neolithicum-Vroege Middeleeuwen). Vanaf de 11^{e}/12^{e} eeuw werd het veengebied ontgonnen, waarbij Staphorst meerdere malen werd verplaatst. Het plangebied lag daarbij niet aan bewoningsassen en niet aan ontginningsassen. De verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd is hierom laag.

In het plangebied is tevens reeds een booronderzoek uitgevoerd. In de boringen zijn geen vondsten aangetroffen. Uit deze boringen blijkt verder dat de top van het dekzand verploegd is tot in de C-horizont. Dit kenmerkt zich door humeuze zandbrokken in de top van het ‘gele zand’ (het relevante archeologische niveau; bron: Buurmans, 2010). Hierom worden er geen intacte archeologische resten meer verwacht in het plangebied.

Advies

Voor het plangebied zijn in het kader van de voorgenomen nieuwbouw geen aanvullende maatregelen nodig. Geadviseerd wordt het plangebied voor wat betreft archeologie vrij te geven. Op het moment dat onverhoopt toch archeologische zaken worden aangetroffen, geldt een wettelijke meldingsplicht conform de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10 en 5.11, deze vondsten te melden bij de bevoegde overheid (gemeente Staphorst).

Bovenstaande vormt een advies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal de bevoegde overheid (de gemeente Staphorst) een besluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

Inhoud

1.	Aanleiding	1
2.	Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek	2
3.	Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied	3
4.	Planvorming en consequenties toekomstig gebruik	5
5.	Beleidskader	6
6.	Landschap, geomorfologie en bodem	7
7.	Beschrijving bekende archeologische kenmerken	10
8.	Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen	13
9.	Gespecificeerde archeologische verwachting	19
10.	Conclusie en Advies	21
11.	Geraadpleegde bronnen	22

Bijlage 1: Plantekening	24
Bijlage 2: Archeologische beleidskaart van de gemeente Staphorst	25
Bijlage 3: Landschappelijke eenheden	27
Bijlage 4: Geomorfologie	29
Bijlage 5: Hoogtekaart	30
Bijlage 6: Bodemkaart	31
Bijlage 7: Archeologische informatie	32
Bijlage 8: Boorpuntenkaart Buurmans (2010)	33

1. Aanleiding

In opdracht van Biedt Ruimte heeft Transect b.v.[1] in juli 2023 een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd in een plangebied aan de Hoogeweg in Staphorst (gemeente Staphorst). De aanleiding voor het onderzoek vormt een bestemmingsplanwijzing ten behoeve van de aanleg van een bedrijventerrein binnen het gebied.

In het plangebied geldt in het bestemmingsplan *Buitengebied Staphorst (2013)* een Waarde – Archeologie 6. Vanwege deze aanduiding is een archeologisch onderzoek verplicht bij bodemingrepen, die groter zijn dan 1,5 ha en dieper dan 40 cm -Mv reiken. Dit betekent dat gezien de omvang van de voorgenomen van de toekomstige ontwikkeling (circa 5,4 ha met bodemingrepen dieper dan 40 cm -Mv) archeologisch vooronderzoek nodig is.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1.

[1] Transect b.v. voldoet aan de eisen zoals gesteld in de kwaliteitsnorm 'BRL SIKB 4000', versie 4.1, en is gecertificeerd door middel van een procescertificaat. Transect b.v. is certificaathouder van de volgende protocollen: 'KNA Protocol 4001 Programma van Eisen', 'KNA Protocol 4002 Bureauonderzoek', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Overig', 'Protocol 4003 Inventariserend Veldonderzoek, variant Proefsleuven' en 'Protocol 4004 Opgraven', en staat geregistreerd bij het RCE en de SIKB.

2. Aard en doel van het archeologisch vooronderzoek

Het archeologisch vooronderzoek bestaat uit een Archeologisch Bureauonderzoek (BO). Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is het specificeren van de archeologische verwachting, dat wil zeggen het aan de hand van beschikbare en nieuwe informatie over de archeologie, cultuurhistorie, geomorfologie, bodemkunde en grondgebruik, bepalen van de kans dat binnen het plangebied archeologische resten kunnen voorkomen. Hiervoor is onder andere het centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd, waarin de Archeologische MonumentenKaart (AMK) is opgenomen. Aanvullende (cultuur)historische informatie is verkregen uit historische kaarten. Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap zijn onder andere de bodemkaart en beschikbare geologische en geomorfologische kaarten geraadpleegd. Ook is er navraag gedaan bij de Historische Vereniging Staphorst voor aanvullende informatie (via algemene e-mailadres; d.d. 24-07-2023). Deze informatie is in deze rapportage verwerkt.

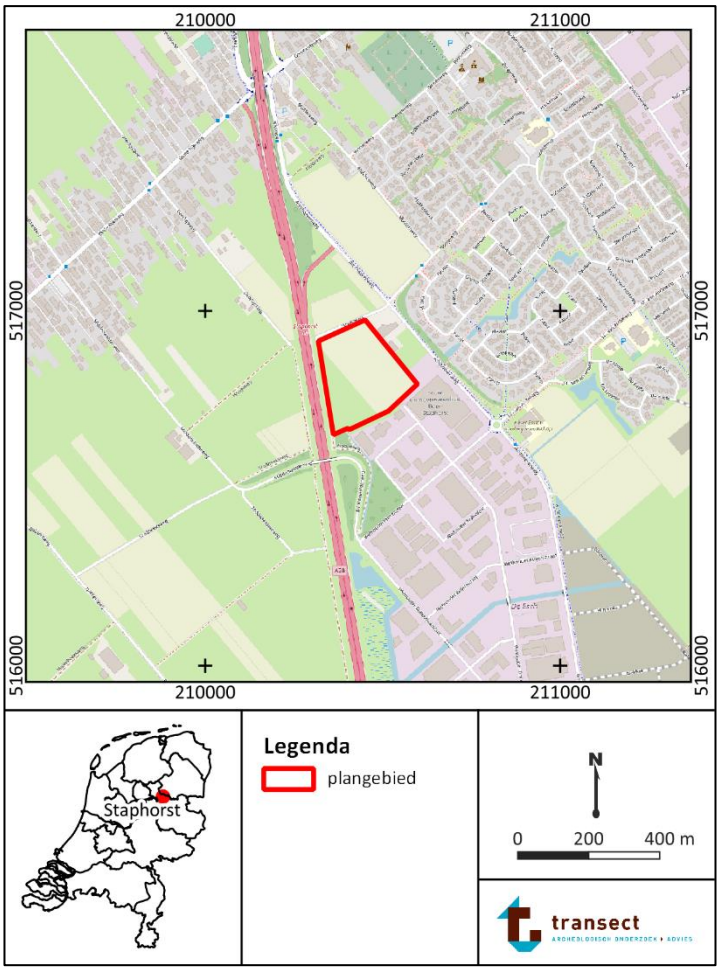
Het resultaat van het archeologisch vooronderzoek is dit rapport met een conclusie omtrent het risico dat eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied worden verstoord als gevolg van de voorgenomen plannen. Op basis van dit rapport neemt het bevoegde overheid een beslissing in het kader van de vergunningverlening of planprocedure. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de – verwachte – aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden. Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform protocol 4002 van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1 (KNA 4.1).

3. Afbakening van het plan- en onderzoeksgebied

Gemeente	Staphorst
Plaats	Staphorst
Toponiem	De Esch
Kaartblad	21F
Centrumcoördinaat	210.438 / 516.828

Binnen het archeologisch bureauonderzoek is onderscheid gemaakt in het plangebied en het onderzoeksgebied. Het plangebied is het gebied waarin de geplande bodemingrepen zullen plaatsvinden. Het onderzoeksgebied omvat het plangebied en een deel van het direct omringende gebied en wordt bij het onderzoek betrokken om tot een beter inzicht te komen in de archeologische, (cultuur)historische en bodemkundige situatie in het plangebied. Het onderzoeksgebied beslaat in dit geval een straal van circa 500 meter rond het plangebied.

Het plangebied ligt binnen het industriegebied De Esch in Staphorst (gemeente Staphorst). De ligging van het plangebied is weergegeven in figuur 1. Kadastraal gezien omvat het plangebied de percelen SHT02 Sectie AA nummers 146 784-5, 2462-63, 2649, 2986 en 4722-25. De begrenzing van het plangebied wordt gevormd door de Hoogeweg in het noorden en de A28 in het westen. De oost- en zuidgrens van het plangebied worden gevormd door de grenzen van de aanliggende percelen. Het plangebied is circa 5,4 ha groot.



Figuur 1: Ligging van het plangebied (met rode lijnen aangegeven, bron: www.pdok.nl).

4. Planvorming en consequenties toekomstig gebruik

Kader	Bestemmingsplanwijziging
Oppervlakte plangebied	5,4 ha.
Planvorming	Nieuwbouw industrie
Omvang verstoringen	Onbekend (> 1,5 ha.)
Bodemverstorende werkzaamheden	Graafwerkzaamheden
Diepte verstoring	Onbekend (> 40 cm)

Het voornemen bestaat om in het plangebied nieuw industriegebied te realiseren. Een inrichtingstekening van de toekomstige situatie is weergegeven in bijlage 1. Om de herontwikkeling mogelijk te maken, is een bestemmingsplanwijziging nodig. De bodemingrepen zullen naar verwachting het bodemarchief en daarmee eventueel aanwezige archeologische waarden aantasten. De omvang, diepte en aard van de verstoringen is echter nog niet bekend, aangezien de technische tekeningen voor de bebouwing nog worden opgesteld.

In het westen van het plangebied zal grond worden afgegraven voor een waterpartij. Hier zijn effecten op het grondwaterpeil voorzien. De aard van deze effecten is nog niet bekend, omdat de diepte en omvang van de waterpartij nog worden vastgesteld.

5. Beleidskader

Onderzoekskader	Bestemmingsplanwijziging
Beleidskader	Archeologische beleidskaart
Onderzoeksgrens	1,5 ha. en dieper dan 40 cm –Mv

In 1992 heeft Nederland het Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed ondertekend; ook wel het Verdrag van Malta of Valletta genoemd, naar het eiland en de plaats waar het is ondertekend. Het Verdrag is in 1998 geratificeerd en op 1 september 2007 via de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) geïmplementeerd. De Wamz is een wijzigingswet en omvat een wijziging van de Monumentenwet 1988, de Wet Milieubeheer, de Ontgrondingenwet en de Woningwet, op grond waarvan overheden onder andere bij bodemingrepen verplicht rekening moeten houden met het behoud van archeologische waarden. Sinds juli 2016 (Erfgoedwet) is het behoud en beheer van het Nederlandse erfgoed geregeld door één integrale Erfgoedwet. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving zal in de nieuwe Omgevingswet worden geregeld, die in 2024 in werking zal treden.

Op de gemeentelijke beleidskaart (Boshoven e.a., 2011; bijlage 2) heeft het plangebied een lage archeologische verwachting. Bij bouwwerken en/of bodemingrepen die groter zijn dan 1,5 ha én dieper reiken dan 40 cm -Mv is daarom archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk. In het kader van een bestemmingsplanwijziging dient de aanvrager een rapport aan de gemeente te overleggen, waarin de archeologische waarde van het plangebied naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders in voldoende mate is vastgesteld. Afhankelijk van de uitkomsten van het archeologisch (voor-)onderzoek dat hiervoor nodig is, kunnen aan de ontwikkeling regels worden verbonden ter behoud van belangrijke archeologische waarden. Deze kunnen bestaan uit technische aanpassingen of een veiligstellende opgraving. Het archeologisch vooronderzoek kan hiertoe worden uitgebreid met een al dan niet gecombineerd karterend en waarderend onderzoek, zodat op basis van de KNA-waarderingssystematiek een waardestelling kan worden opgemaakt.

6. Landschap, geomorfologie en bodem

Archeoregio	Overijssels zandgebied
Geomorfologie	Dekzandvlakte, vervlakt door veen
Maaiveld	0,8 – 1,4 m +NAP
Bodem	Noord: Laarpodzolgronden
	Zuid: Veldpodzolgronden
Grondwater	GWT-III-IV

Landschapsgenese

Het plangebied ligt op de grens van het oostelijk zandgebied (Berendsen, 2005). De vorming van dit landschap gaat terug tot de voorlaatste ijstijd, het Saalien (370.000-130.000 jaar geleden), toen landijs de noordelijke helft van Nederland bedekte. Door de aanwezigheid van landijs moesten de vanuit het zuiden komende rivieren nabij het ijsfront naar het westen afbuigen. Hierdoor ontstond een breed oost-west-georiënteerd dal dat voor het ijsfront lag; het oerstroomdal van de Vecht (Kuijer en Rosing, 1994). Het plangebied maakt deel uit van dit oerstroomdal. Deze heeft tussen het Drents keileemplateau en het Twents en Sallands stuwwallengebied gelegen (Berendsen, 2005). Het dal is enkele kilometers breed geweest; de huidige Reest loopt langs de noordrand van het oerstroomdal en de Vecht langs de zuidrand (Kuijer en Rosing, 1994). Het oerstroomdal werd in het Saalien al deels opgevuld met rivierafzettingen en smeltwaterafzettingen (fluvioglaciale afzettingen; grof zand, grind en stenen). In het Eemien (circa 130.000 tot 120.000 jaar geleden), een relatief warm interglaciaal, zijn in het oerstroomdal voornamelijk fluviatiele sedimenten afgezet. Ook is plaatselijk veen afgezet (Stouthamer et al., 2015).

In het erop volgende Weichselien (circa 120.000 tot 10.000 jaar geleden) bereikte het landijs Nederland niet, maar heersten periglaciale omstandigheden. De bodem was permanent bevroren (permafrost) en vegetatie was vrijwel verdwenen. In een vroege fase van het Weichselien zijn rivierafzettingen afgezet in het oerstroomdal van de Vecht (Formatie van Kreftenheije; de Mulder et al., 2003) en werd het dal opgevuld met erosiemateriaal vanaf het keileemplateau. Het dal raakte daardoor alsmaar verder opgevuld met grof, grindhoudend zand. Uiteindelijk ontstonden in het deels opgevulde oerstroomdal de huidige dalen van de Reest en de Vecht (Kuijer en Rosing, 1994). De top van de Formatie van Kreftenheije ligt thans volgens een boring van het Dinoloket in de omgeving van het plangebied rond 6 m –Mv (boring B21E0051; www.dinoloket.nl).

Vanaf het midden van het Weichselien trad onder invloed van sterke winden verstuiving van zand op uit drooggevallen rivierbeddingen en de droge bodem van de Noordzee. Het verstoven zand werd even verder weer afgezet als dekzand, dat geologisch gezien wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel (De Mulder et al., 2003). Daarbij zijn binnen de verstuivingen drie fasen te onderscheiden, namelijk Oud Dekzand en Jong Dekzand I en II. Het Oud Dekzand bestaat uit fijnzandige en lemige afzettingen en is gelaagd afgezet. Het wordt lokaal nog aangetroffen ten noorden en zuiden van het huidige Vechtdal. In het Laat-Weichselien werden vervolgens het Jong Dekzand I en II afgezet (Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden). Het Jong Dekzand I en II dateren uit respectievelijk de Oude Dryas (12.000 –11.800 jaar geleden) en Jonge Dryas (10.800 -10.150 jaar geleden). Het Jong Dekzand bestaat uit leemarm en zwak lemig, matig fijn zand, is van lokale herkomst en is in tegenstelling tot het Oud Dekzand ook in de vorm van koppen, paraboolduinen en langgerekte ruggen afgezet. Door de afzetting van dikke pakketten Jong Dekzand in het oerstroomdal van de Vecht werd

de omvang van het Vechtdal teruggebracht tot de huidige. Het dekzand is het oudste potentiële archeologische niveau van het plangebied.

Vanaf het begin van het Holoceen (vanaf 11700 jaar geleden) stegen de gemiddelde jaartemperaturen drastisch. Als gevolg van vegetatieontwikkeling werden in eerste instantie bestaande afzettingen gefixeerd en ontwikkelden zich vanaf het Boreaal in de top van het dekzand humuspodzolbodems. In de lagere delen van het landschap vond veenvorming plaats. Ook raakte de afvoer in de Vecht en Reest meer gereguleerd, doordat water door de toegenomen vegetatie beter in de bodem opgeslagen bleef. Hierdoor veranderde het rivierpatroon, dat voorheen door een meergeulig, vlechtend rivierpatroon werd gekenmerkt, naar een meanderende stroomdraad met slechts één watervoerende geul. Het plangebied zelf ligt niet aan de Reest en de Vecht, maar in het dekzandgebied ertussen dat gefixeerd werd in het Holoceen.

Verder steeg onder invloed van de stijgende zeespiegel de grondwaterspiegel. Hierdoor kwam het dekzand geleidelijk onder het grondwaterniveau te liggen. Tevens zorgde kwelwater vanaf de stuwwallen voor vochtige omstandigheden in de omgeving van het plangebied (Boshoven e.a., 2011). De natte omstandigheden leidden tot de vorming van veen op het dekzand. Volgens Vos e.a. (2018) is het plangebied tussen Midden en Laat-Neolithicum met veen overdekt geraakt. Het veen breidde zich in de loop van de tijd naar het oosten uit, waardoor het grootste gedeelte van de gemeente Staphorst met veen bedekt raakte (Boshoven et al., 2011). Hierdoor werd de omgeving van het plangebied onaantrekkelijk voor bewoning tot aan de ontginning van het veengebied.

Geologie
Volgens boring B21F0393 uit het Dinoloket van TNO liggen in het plangebied afzettingen van de Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden tot circa 1,50 m -Mv (0,4 m -NAP) op ongedefinieerde afzettingen van de Formatie van Boxtel (210330, 516910 (RD); bron: www.dinoloket.nl, zie ook voorgaande paragraaf “landschapsgenese”).

Geomorfologie
Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied in een dekzandvlakte (code 2M52Vov, bijlage 4, Maas e.a., 2019). Op de landschappelijke eenheden kaart van de gemeente is het plangebied aangegeven als dekzandvlakte, die vervlakt is door veen (bijlage 3).

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
Op basis van het AHN valt af te leiden dat het maaiveld in het plangebied op 0,8-1,4 m +NAP ligt (bron: www.ahn.nl; versie 4; bijlage 5). Het maaiveld binnen het plangebied golft licht. Ter plaatse van de perceelsgrenzen is het maaiveld lager (sloten). Ten opzichte van de directe omgeving ligt het circa 10-30 cm lager. Ten westen van het plangebied wordt het maaiveld lager (tot circa 0,4 m +NAP). Ten oosten van het plangebied wordt het maaiveld hoger (tot circa 2,6 m +NAP). Het plangebied ligt hierdoor op een flauwe helling.

Bodem en grondwatertrap
Volgens de bodemkaart zijn in het noorden van het plangebied laarpodzolgronden en in het zuiden veldpodzolgronden te verwachten (respectielijk kaartcodes cHn21 en Hn21, bijlage 7, Alterra, 2019). Laarpodzolgronden zijn veldpodzolgronden met een 30 tot 50 cm dikke A-horizont.
Veldpodzolgronden zijn relatief natte podzolgronden, zonder ijzerhuidjes op de zandkorrels onder de B-horizont. Kenmerkend is de bruin gekleurde humus inspoelingshorizont (B-horizont). Soms is ook de uitspoelingshorizont (E-horizont) nog aanwezig (de Bakker, 1996; de Bakker en Schelling, 1989).

De grondwatertrap in het plangebied is III-IV (op de bodemkaart). Dit houdt in dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) binnen 40 cm -Mv voor kan komen. De gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) kan daarentegen tussen 80-120 cm -Mv liggen. De wisselingen in grondwaterstanden leiden ertoe dat organische resten, zoals bot- of plantenmateriaal, binnen 120 cm -Mv worden aangetast als gevolg van oxidatie. Binnen 120 cm -Mv kunnen wel anorganische resten, zoals vuursteen en aardewerk, of verbrande organische resten worden aangetroffen. Beneden 120 cm -Mv kunnen daarnaast theoretisch gezien ook onverbrande organische resten worden aangetroffen.

Volgens de bodemkaart maakt het plangebied dus deel uit van een natte zone in een dekzandgebied. In deze lage delen van het landschap is de kans op nederzettingsterreinen klein (Boshoven en al., 2011).

7. Beschrijving bekende archeologische kenmerken

Wettelijk beschermd monument	Nee
AMK terrein	Nee
Verwachting gemeentelijke kaart	Laag
Archeologische waarden en/of informatie	Ja

Wettelijk beschermde status
Het plangebied heeft volgens het centraal archeologisch informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geen archeologisch wettelijk beschermde status.

Archeologische Monumentenkaart (AMK)
Het plangebied is niet opgenomen op de Archeologische MonumentenKaart (AMK).

Archeologische verwachting
Op de gemeentelijke beleidskaart heeft het plangebied een lage archeologische verwachting. Deze verwachting is gebaseerd op de landschappelijke ligging van het plangebied in een dekzandvlakte van verspoeld dekzand, die door veen bedekt is. De vlakte is ontgonnen in de Nieuwe Tijd (Boshoven e.a., 2011).

Bekende archeologische waarden
In het plangebied zijn voor zover bekend in het verleden geen archeologische waarnemingen gedaan. Wel heeft in het verleden eerder een booronderzoek plaatsgevonden (zie bijlage 7; onderzoeksmelding 2306712100). De boringen zijn zo gezet dat er circa 6 boringen per hectare zijn geplaatst in zes raaien. Een deel van het terrein is niet onderzocht door het ontbreken van toestemming om het gebied te betreden. De boringen zijn daarom zo dicht mogelijk langs de randen van dit perceel geplaatst, waardoor deze toch zeggingskracht over het niet te betreden deel hebben.

Uit de boringen blijkt dat de bodemopbouw in het plangebied grotendeels bestaat uit een 25-50 cm dikke bouwvoor, die zich direct op de C-horizont van het dekzand bevindt. In alle boringen bevinden er zich zandbrokken in de top van de C-horizont die wijzen op verploeging van het archeologisch niveau. In twee boringen zijn veenrestanten aangetroffen (boring 12 en 14, zie bijlage 8). In boring 12 ligt het veen op een geroerde laag en is zelf ook verstoord. Het veen wijst erop dat het onderdeel is van een voormalig ontginningsgebied. In geen van de boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen (Buurmans, 2010).

In de omgeving van het plangebied is ook informatie bekend. In tabel 1 is een overzicht gegeven van de verschillende onderzoeken in de omgeving van het plangebied.

Informatie uit overige bronnen
Er is geen aanvullende informatie van de historische vereniging verkregen.

Archeologisch gezien valt uit de resultaten van de reeds uitgevoerde onderzoeken in de omgeving af te leiden dat er geen vindplaatsen gevonden zijn. De booronderzoeken tonen aan dat de omgeving, inclusief het plangebied, vrij laag gelegen was en bovendien lange tijd zeer nat (getuige de veenvorming), waardoor bewoning niet mogelijk was. Er is met name gezocht naar vindplaatsen in de top van het dekzand, waarin resten uit het Laat-Paleolithicum – Neolithicum aanwezig zouden zijn. Resten uit de periode Laat-Neolithicum – Vroege Middeleeuwen worden niet meer verwacht. Het veen waarin deze resten zich zouden bevinden, is immers afgegraven. Archeologische resten uit de

periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd, de periode waarin het veengebied ontgonnen is, betreffen voornamelijk sporen van landgebruik. Het ontginningslint van Staphorst bevindt zich ruim 600 m ten noorden van het plangebied.

Tabel 1: Overzicht van de archeologische onderzoeken rondom het plangebied (<500 m).

Zaak-ID	Toponiem	Afstand-windrichting	Type onderzoek	Bevindingen	Bron
2419302100	De Slagen	425 m ten zuidwesten	Bureau- en booronderzoek	Het plangebied ligt in een dekzandvlakte dat aan het einde van het Neolithicum onderdeel is geworden van een kustveenmoeras. Het moeras heeft zich ontwikkeld tot een hoogveengebied dat in de Late Middeleeuwen is ontgonnen vanuit het ontginningslint van het voormalige Staphorst. In historische tijden is het plangebied altijd onbewoond geweest. Uit de boringen blijkt dat in het plangebied een veldpodzolgrond aanwezig is waarmee de landschappelijke ligging en de lage archeologische verwachting worden bevestigd. In geen van de boringen zijn archeologische indicatoren aangetroffen.	De Boer, 2013

8. Historische situatie, huidig gebruik en bodemverstoringen

Landschapstype	Gelders zandgebied)
Cultuurhistorische elementen	Nee
Aard historisch landgebruik	Water, bouwland
Historische bebouwing aanwezig	Nee
Bebouwing van cultuurhistorische waarde	Nee

Het grondgebruik, dat over de jaren heen in het plangebied heeft plaatsgevonden, kan zijn sporen in de ondergrond hebben achtergelaten. Enerzijds herbergen oude kaarten informatie omtrent voormalig landgebruik die inzicht kan geven in de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen (bijvoorbeeld historische boerenplaatsen en wegen), maar anderzijds ook in de negatieve effecten, die landgebruik op de oorspronkelijke bodem heeft gehad (en daarmee op eventueel aanwezige archeologische resten). Met dit laatste wordt niet alleen gedoeld op omwerking van de bodem door omwoeling, egalisatie, ontgraving en sanering, maar ook ophoging en ontwatering die kunnen hebben geleid tot verkleuring, verdroging en verstikking van de bodem.

Historische achtergronden van het cultuurlandschap en -situatie
Het veengebied in de omgeving van het plangebied is waarschijnlijk in de elfde en twaalfde ontgonnen. De structuren van het huidige landschap zijn dus bepaald in de Middeleeuwen. In het oosten van de gemeente werd het veen gewonnen voor turfwinning. In het westen van de gemeente en rond Staphorst en Rouveen is het veen vooral ontgonnen. Door ontginning en veenwinning en het verlagen van de grondwaterstanden klonk het veen in, waardoor het maaiveld steeds lager werd. Hierdoor werd met de voortgaande ontginning het dorp Staphorst driemaal in zuidoostelijke richting verplaatst (rond 1300, in het begin van de 15^{e} eeuw en rond 1611; Boshoven et al., 2011). Volgens de archeolandschappelijke waardenkaart van de gemeente Staphorst ligt het plangebied niet aan bewoningslinten uit deze periodes (bijlage 3).

Het plangebied is niet gekarteerd op de Hottingerkaart (Versfelt, 2003). Op de Hattingakaart uit 1741 ligt het plangebied op de rand van het nog te ontginnen veengebied (figuur 2). De Kadastrale Minuutplan uit 1811-1832 waar het plangebied en omgeving op is ingetekend is niet beschikbaar (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl). Het plangebied is al ontgonnen. De percelen bestaan uit smalle, langgerekte kavels die kenmerkend zijn voor een veenontginning. Het landgebruik en de verkaveling binnen het plangebied blijft tot aan 1955 onveranderd (figuur 3-4). Vanaf dan is de A28 aangelegd en zijn in de omgeving van het plangebied meer wegen aanwezig en verdwijnen de kavelsloten binnen het plangebied. In 1975 zijn nieuwe kavelsloten aangelegd en verschijnt de eerste industriële bebouwing ten zuiden van het plangebied (figuur 5). Het plangebied blijft tot op heden onbebouwd (figuur 7-8).

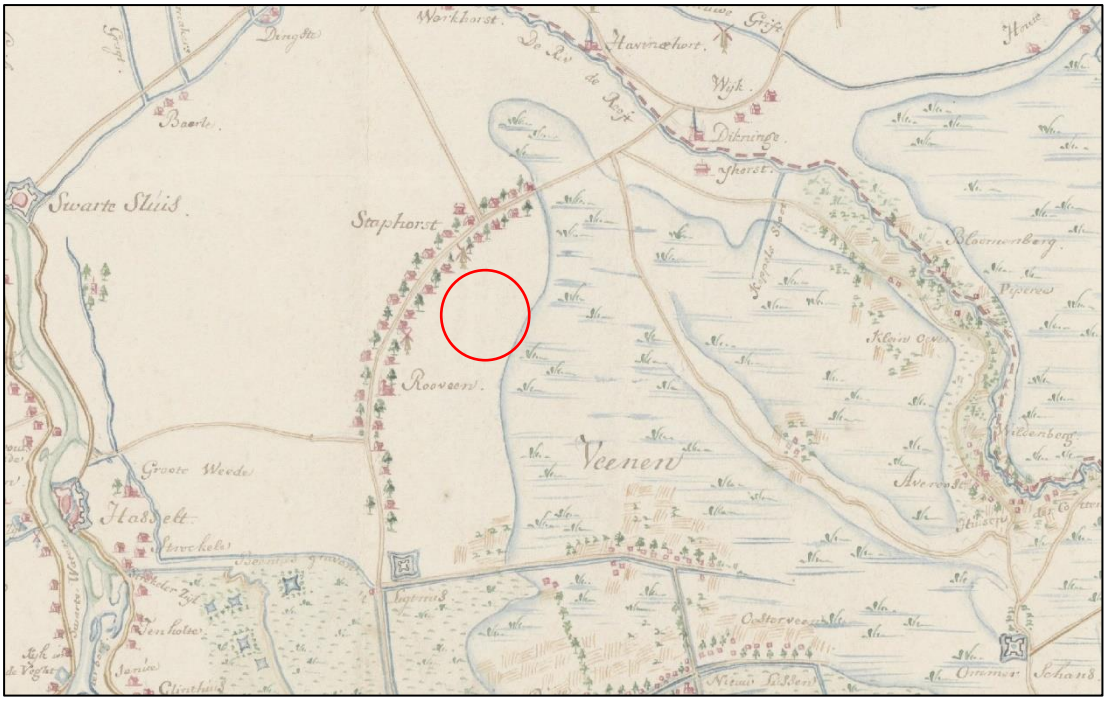
Binnen het plangebied zijn geen rijksmonumenten en geen gemeentelijke monumenten aanwezig volgens de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Overijssel. Ook bij de historische vereniging Staphorst is geen aanvullende informatie inzake het plangebied beschikbaar. Bovengrondse bouwhistorische waarden worden dan ook niet verwacht.

Militair Erfgoed
Op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) is het plangebied niet aangeduid als aandachtsgebied. Ook zijn er geen verwachtingen op militaire objecten, raketinslagen of aan de Wereldoorlogen

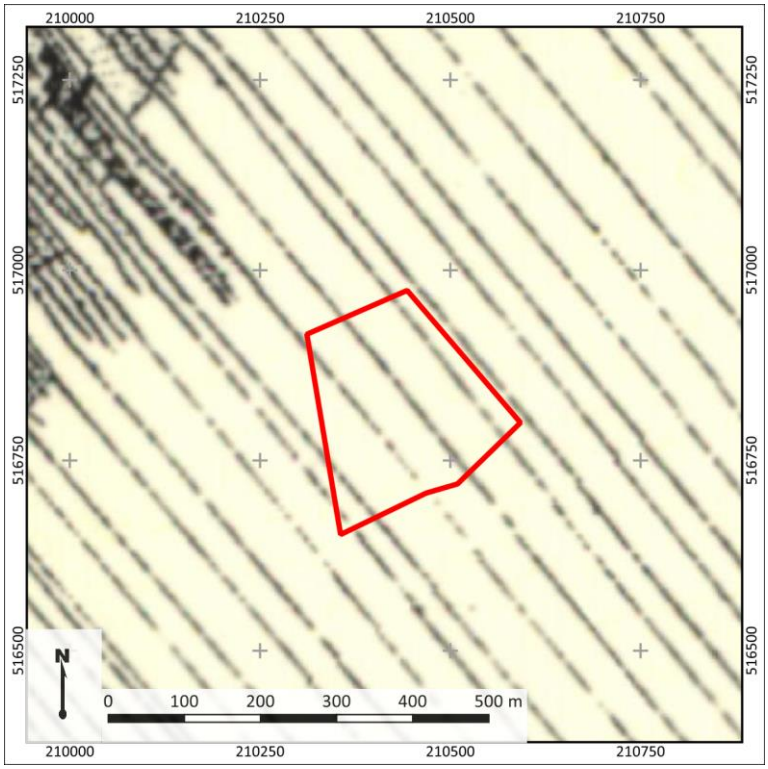
gerelateerde verschijnselen (bronnen: www.ikme.nl; www.vergeltungswaffen.nl, www.bunkerinfo.nl; www.tracesofwar.com, www.explosievenopsporing.nl).

Huidig gebruik en bodemverstoringen

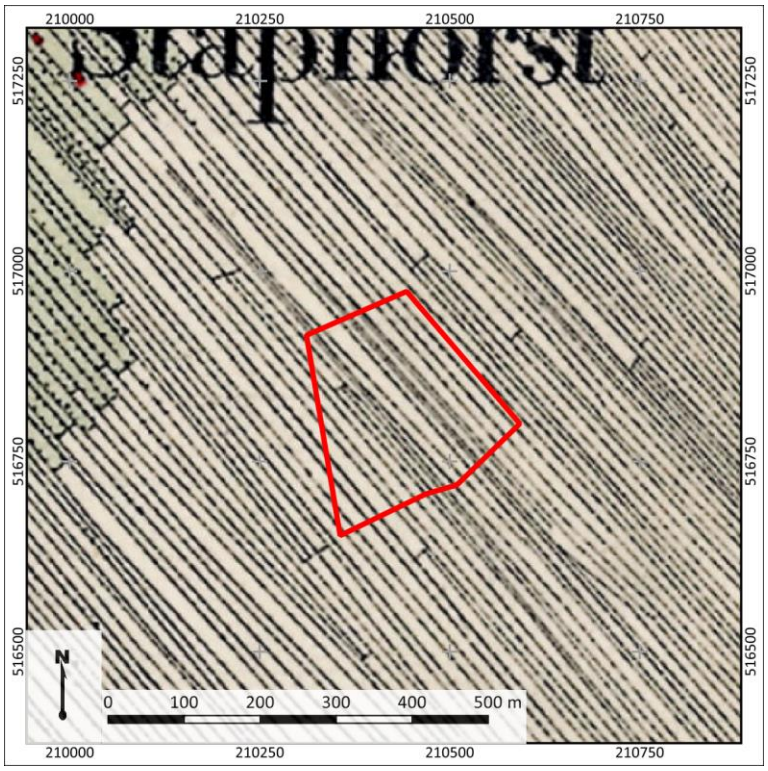
Het plangebied is ten tijde van het onderzoek begroeid met gras. Er heeft in of direct om het plangebied in het verleden geen milieukundig onderzoek plaatsgevonden (bron: overijssel.omgevingsrapportage.nl). Naast de sloten in het gebied zijn er geen andere aanwijzingen voor bodemverstoringen in het terrein.



Figuur 2: Het plangebied bij benadering weergegeven op de Hattingakaart uit 1754. Bron: geo.overijssel.nl



Figuur 3: Uitsnede van een topografische kaart uit 1880 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.



Figuur 4: Uitsnede van een topografische kaart uit 1925 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.



Figuur 5: Uitsnede van een topografische kaart uit 1955 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.



Figuur 6: Uitsnede van een topografische kaart uit 1975 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.



Figuur 7: Uitsnede van een topografische kaart uit 1999 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven.



Figuur 8: Uitsnede van een luchtfoto uit 2022. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven (bron: www.pdok.nl).

9. Gespecificeerde archeologische verwachting

Het plangebied maakt deel uit van een dekzandvlakte die vanaf het Midden-Neolithicum bedekt is geraakt met veen (Boshoven et al., 2011). Het dekzand is in principe bewoonbaar geweest totdat het met veen bedekt is geraakt, dus in de periode Laat-Paleolithicum-Neolithicum. In vergelijking met de dekzandruggen en rivierduinen langs de Reest en pingoruïnes, was het plangebied echter veel minder aantrekkelijk voor een vestigingsplaats of nederzetting (Boshoven et al., 2011). Volgens de bodemkaart maakt het plangebied ook deel uit van een relatief natte zone in een dekzandgebied. In de omgeving zijn vooralsnog geen vondsten uit de steentijden bekend. Het veengebied waar het plangebied tot aan de ontginning deel van uitmaakte was onaantrekkelijk voor bewoning (Neolithicum-Vroege Middeleeuwen). Vanaf de 11^{e}/12^{e} eeuw werd het veengebied ontgonnen, waarbij Staphorst meerdere malen werd verplaatst. Het plangebied lag daarbij niet aan bewoningsassen en niet aan ontginningsassen. De verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd is hierom laag.

Stratigrafische positie
Archeologische resten uit de periode Laat-Paleolithicum-Neolithicum bevinden zich in de top van het dekzand. Het dekzand bevindt zich volgens het booronderzoek van Buurmans (2010) direct onder de bouwvoor (25-50 cm -Mv).

Complextypen
Indien archeologische waarden aanwezig zijn, worden die verwacht in de vorm van kampementen, nederzettingen en sporen van landgebruik. Kampementen zijn seizoensgebonden plekken waar jagers/verzamelaars gedurende een korte tijd verbleven (Laat-Paleolithicum – Mesolithicum). Dergelijke plekken kenmerken zich door een concentratie van bekapte stukken vuursteen en (eventueel) haardkuilen. Uit het Neolithicum bestaat de kans op het voorkomen van erven, bestaande uit een boerderij, bijgebouwen en waterputten. Deze terreinen kunnen zich kenmerken door een aaneengesloten archeologische laag, die op grond van kleur verschilt van de oorspronkelijk aanwezige lagen of een hoge vondstendichtheid (o.a. vuursteen, aardewerk, metalen voorwerpen). De vorming hiervan hangt met name af van de langdurigheid van eventuele bewoning op die plek. Kortstondige bewoning en sporen van landgebruik zullen zich namelijk juist kenmerken door grondsporen en verkleuringen in de bodem en in veel mindere mate door de aanwezigheid van vondstmateriaal. De archeologische verwachting op bovengenoemde complextypen is echter laag vanwege de ligging in een natte dekzandvlakte.

De omvang van vindplaatsen kan variëren van enkele tientallen vierkante meters voor vindplaatsen die betrekking hebben op jagers en verzamelaars (Laat-Paleolithicum-Mesolithicum), tot honderden vierkante meters voor een nederzetting die betrekking heeft op een enkele boerderij (Neolithicum). Vanwege het ontbreken van vondsten in de omgeving is dit vooralsnog niet in te schatten voor het plangebied.

De gespecificeerde archeologische verwachting is nader weergegeven in onderstaande tabel 2.

Prospectiekenmerken en zoekstrategie
In hoeverre nog archeologische waarden aanwezig zijn binnen het plangebied hangt mede af van de mate van intactheid van de bodem. Op basis van de boringen uit het onderzoek van Buurmans (2010) is de top van het dekzand verstoord geraakt tijdens de ontginning van het gebied. Er zijn geen sporen van bodemvorming aangetroffen en de top van de C-horizont geroerd .

Tabel 2: Gespecificeerde archeologische verwachtingstabel.

	Archeologische verwachting			*Reden*
1	***Datering***	Laag	Laat-Paleolithicum-Neolithicum	Resten bevinden zich in de top van het dekzand. Uit de boringen blijkt dat de top van het dekzand verstoord is.
		Laag	Midden-Neolithicum – Vroege Middeleeuwen	Het plangebied lag in een nat veengebied. Er zijn uit archeologisch onderzoek geen vindplaatsen bekend. Het veen is afgegraven en alleen van de basis zijn nog sporadisch restanten over.
		Laag	Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd	Het plangebied lag oorspronkelijk in een ontgonnen veenlandschap. Bebouwingsresten uit de Nieuwe tijd zijn niet te verwachten aangezien het plangebied zich ver van het historische bouwlint bevindt.
2	***Complextype***	Nederzettingen (jachtkamp), sporen van landgebruik		
3	***Omvang***	100-1000 m^2 (omvang jachtkamp); 500-2000 m^2 (omvang huisplaats, algemeen)		
4	***Diepteligging***	Top van het dekzand (25-50 cm -Mv)		
5	***Gaafheid en conservering***	-	Top dekzand is verstoord. Kans is klein dat hier nog archeologische resten aanwezig zijn.	
6	***Locatie***	Onbekend, op dit moment het hele plangebied.		
7	***Uiterlijke kenmerken (artefacten en type indicatoren)***	Vindplaatsen kenmerken zich naar verwachting door vondsten.		
8	***Mogelijke verstoringen***	Sloten		

10. Conclusie en Advies

Conclusie

Op basis van het bureauonderzoek is vastgesteld dat het plangebied deel uitmaakt van een dekzandvlakte die vanaf het Midden-Neolithicum bedekt is geraakt met veen. Het dekzand is in principe bewoonbaar geweest totdat het met veen bedekt is geraakt, dus in de periode Laat-Paleolithicum-Neolithicum. In vergelijking met de dekzandruggen en rivierduinen langs de Reest en pingoruïnes, was het plangebied echter veel minder aantrekkelijk voor een vestigingsplaats of nederzetting. Volgens de bodemkaart maakt het plangebied ook deel uit van een relatief natte zone in een dekzandgebied. In de omgeving zijn vooralsnog geen vondsten uit de steentijden bekend in de dekzandvlakte. Het veengebied waar het plangebied tot aan de ontginning deel van uitmaakte was onaantrekkelijk voor bewoning (Neolithicum-Vroege Middeleeuwen). Vanaf de 11^{e}/12^{e} eeuw werd het veengebied ontgonnen, waarbij Staphorst meerdere malen werd verplaatst. Het plangebied lag daarbij niet aan bewoningsassen en niet aan ontginningsassen. De verwachting voor de periode Laat-Paleolithicum – Nieuwe Tijd is hierom laag.

In het plangebied is tevens reeds een booronderzoek uitgevoerd. In de boringen zijn geen vondsten aangetroffen. Uit deze boringen blijkt verder dat de top van het dekzand verploegd is tot in de C-horizont. Dit kenmerkt zich door humeuze zandbrokken in de top van het ‘gele zand’ (het relevante archeologische niveau; bron: Buurmans, 2010). Hierom worden er geen intacte archeologische resten meer verwacht in het plangebied.

Advies

Voor het plangebied zijn in het kader van de voorgenomen nieuwbouw geen aanvullende maatregelen nodig. Geadviseerd wordt het plangebied voor wat betreft archeologie vrij te geven. Op het moment dat onverhoopt toch archeologische zaken worden aangetroffen, geldt een wettelijke meldingsplicht conform de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10 en 5.11, deze vondsten te melden bij de bevoegde overheid (gemeente Staphorst).

Bovenstaande vormt een advies. Op grond van de resultaten van het rapport en het advies zal de bevoegde overheid (de gemeente Staphorst) een besluit nemen over de daadwerkelijke omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden binnen het plangebied.

.

11. Geraadpleegde bronnen

Archeologische kaarten en databestanden:

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2007.
- Archeologisch Informatie Systeem III (Archis3), Rijksdienst voor Cultureel erfgoed (RCE), Amersfoort, 2016.
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- archis.cultureelerfgoed.nl
- www.kadastralekaart.com
- www.archieven.nl
- www.pdok.nl
- www.ahn.nl
- Bodemkaart van Nederland 1:50.000 (Stiboka)
- Geomorfologische kaart van Nederland
- www.bodemloket.nl
- bagviewer.kadaster.nl
- www.kadaster.nl
- www.dinoloket.nl
- landschapinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/archeologische-landschappenkaart
- beeldbank.cultureelerfgoed.nl
- www.topotijdreis.nl
- library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf
- overijssel.omgevingsrapportage.nl
- www.ikme.nl
- www.tracesofwar.com
- www.euroradar.nl/explosieven-opsporing/ruimingskaart/

Lijst met afbeeldingen

Figuur 1: Ligging van het plangebied (met rode lijnen aangegeven, bron: www.pdok.nl). 4
Figuur 2: Het plangebied bij benadering weergegeven op de Hattingakaart uit 1754. Bron: geo.overijssel.nl 15
Figuur 3: Uitsnede van een topografische kaart uit 1880 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. 15
Figuur 4: Uitsnede van een topografische kaart uit 1925 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. 16
Figuur 5: Uitsnede van een topografische kaart uit 1955 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. 16
Figuur 6: Uitsnede van een topografische kaart uit 1975 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. 17
Figuur 7: Uitsnede van een topografische kaart uit 1999 (bron: www.topotijdreis.nl). Het plangebied is met rode lijnen weergegeven. 17
Figuur 8: Uitsnede van een luchtfoto uit 2022. Het plangebied is met rode lijnen weergegeven (bron: www.pdok.nl)..... 18

Literatuur

Bakker, H. de, 1966. De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland. In: Boor en Spade.

Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus. Wageningen.

Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer (eds.), 2001. Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2005. Landschappelijk Nederland. Assen (Fysische Geografie van Nederland). Derde, geheel herziene druk.

Berendsen, H.J.A., 2004. De vorming van het land. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Boer, A. de, 2013. De Slagen, Staphorst, gemeente Staphorst: een bureau- en booronderzoek. Bureau voor Archeologie Rapport 2013.37.

Buurmans, F.R., 2010. IVO Archeologie bedrijventerrein A28 Staphorst. Rapport B01035.175962

Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, A.H. Geurts, 2012. Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta. Dept. Fysische Geografie. Universiteit Utrecht. Digitale Dataset.

Lammers, W. R. Reiling en E. Zilverberg, 1981. Verslag van een Kwartair geologisch veldwerk in Noord-Brabant. Scriptie V.U., Amsterdam (uit Stiboka, 1987).

Leenders, K.A.H.W., 2013. Verdwenen venen. Een onderzoek naar de ligging en exploitatie van thans verdwenen venen in het gebied tussen Antwerpen, Turnhout, Geertruidenberg en Willemstad, 1250 - 1750. Actualisatie 2013. Woudrichem (Pictures Publishers).

Mulder, E.F.J de., M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & T.E. Wong 2003, De ondergrond van Nederland, Groningen.

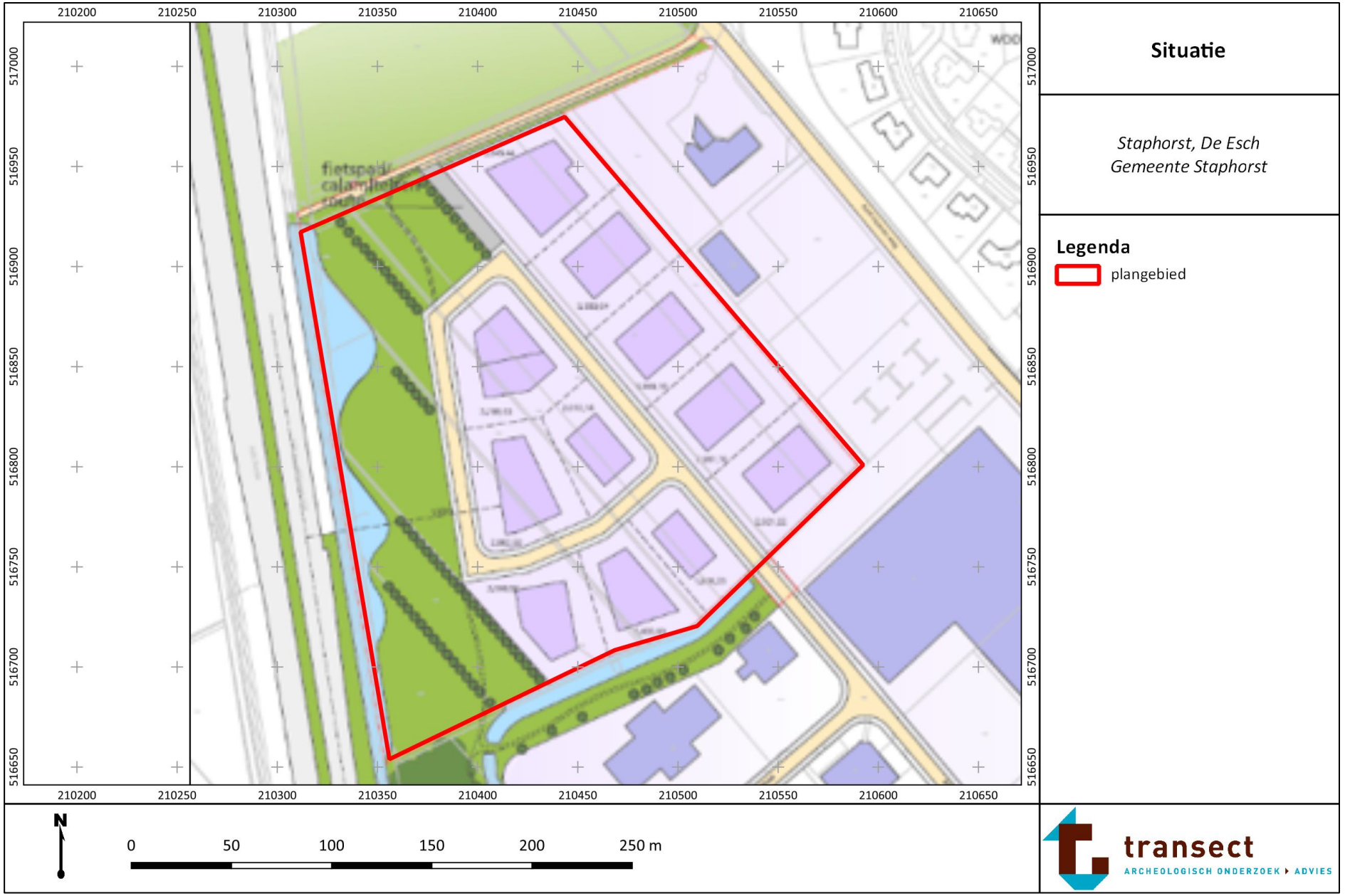
Schokker, J., 2003. Patterns and processes in a Pleistocene fluvio-aeolian environment (Roer Graben, south-eastern Netherlands), Utrecht (Thesis, Nederlandse Geografische Studies 314).

Vos, P.C., 2015. Origin of the Dutch coastal landscape. Longterm landscape evolution of the Netherlands during the Holocene, described and visualized in national, regional and local palaeogeographical map series. PhD dissertation, Utrecht University, Barkhuis Groningen.

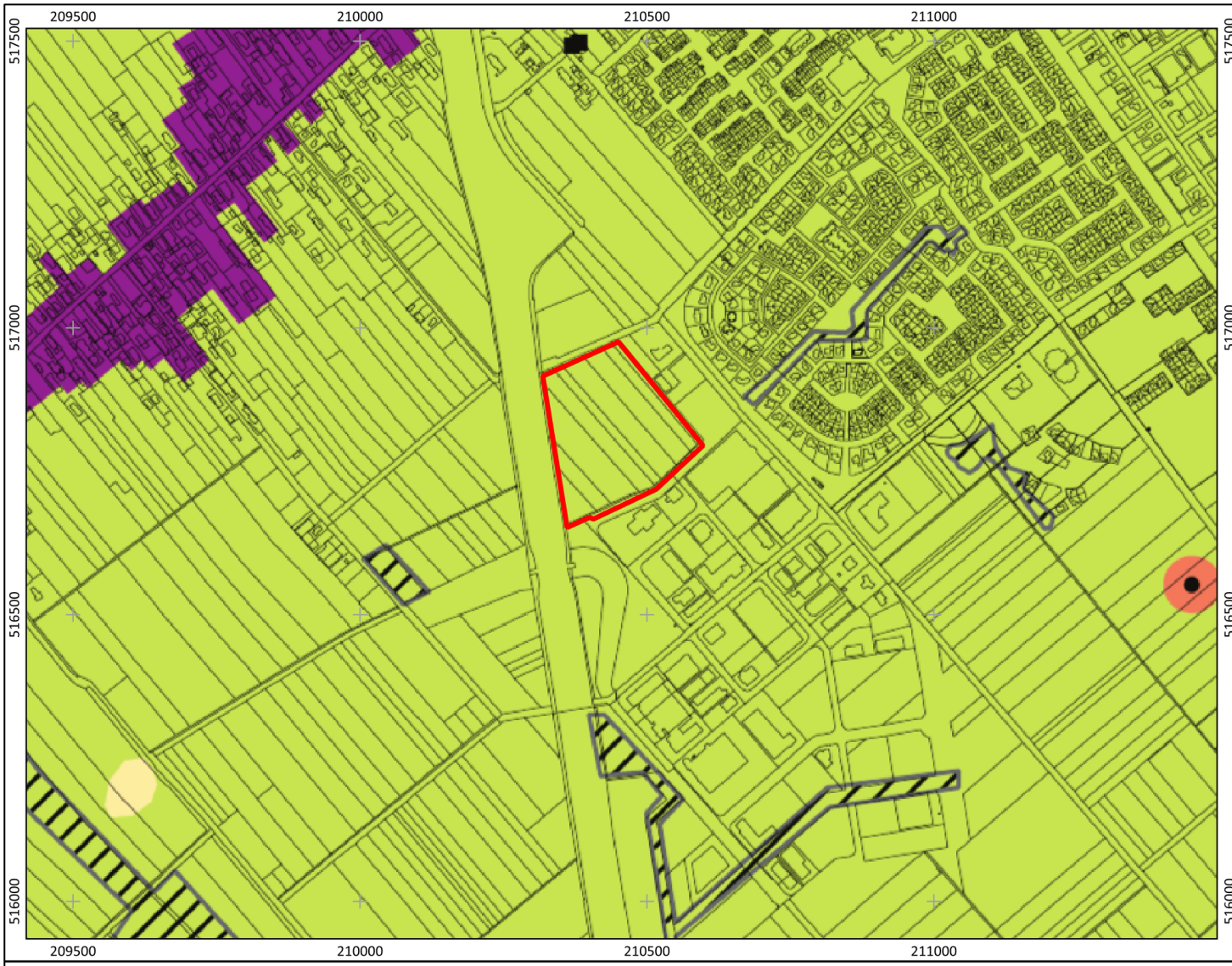
Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans, 2018, Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu, Amsterdam (Prometheus).

Zijverden, van, W.K. & J. de Moor, 2014. Het groot profielenboek. Fysische geografie voorarcheologen. Leiden.

Bijlage 1: Plantekening



Bijlage 2: Archeologische beleidskaart van de gemeente Staphorst



Beleidskaart

Staphorst, De Esch
Gemeente Staphorst

Legenda

plangebied

Rest legenda volgende pagina

bron: Boshoven e.a., 2011

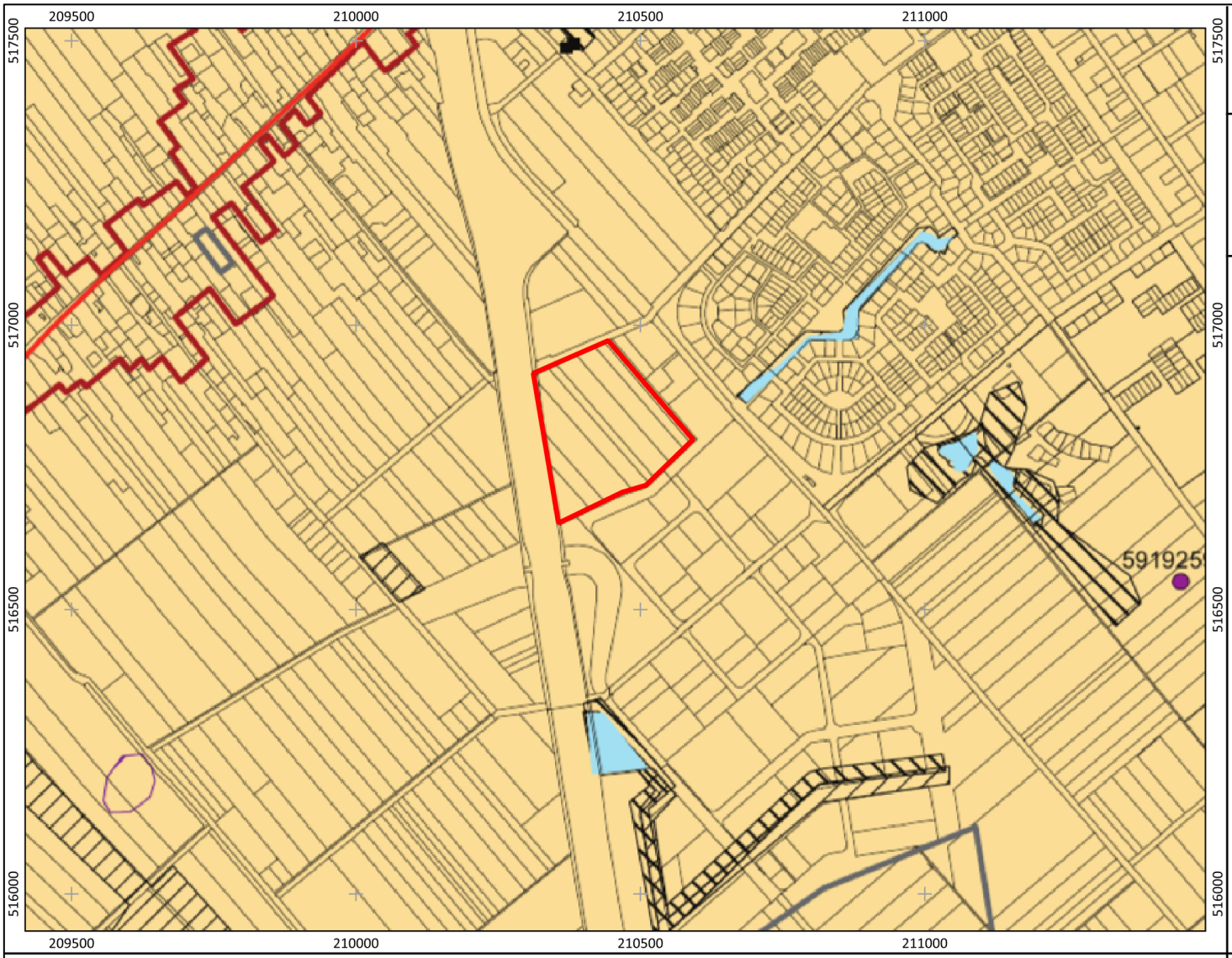
transect
ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ▸ ADVIES

LEGENDA

Rijksmonumenten	Beleidsadvies
beschermd monument	Geen enkele bodemverstorende activiteiten toegestaan. Behoud in situ is uitgangspunt. Alle bodemverstorende activiteiten zijn vergunningsplichtig (aanvraag bij RCE)
Overige AMK-terreinen	
niet beschermd monument	Streven naar behoud in situ. Indien niet mogelijk, dan dient archeologisch onderzoek plaats te vinden. Ingrepen met een oppervlakte kleiner dan 50 m² of ondieper dan 30 cm onder maaiveld zijn vrijgesteld van onderzoek

Archeologische verwachting	Beleidsadvies
hoge verwachting voor laat-paleolithicum en mesolithicum	Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 50 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
hoge verwachting voor de perioden neolithicum tot middeleeuwen	Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 2500 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
hoge verwachting voor middeleeuwen en nieuwe tijd bij cultuurhistorisch element of in dorpskern	Bij ingrepen dieper dan 50 cm en met een oppervlakte van minimaal 100 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
middelhoge verwachting	Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 3000 m² is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
lage verwachting	Bij ingrepen dieper dan 40 cm en met een oppervlakte van minimaal 1,5 ha is archeologisch onderzoek noodzakelijk.
verstoringen (type verstoring: zie bijlage 2)	Bureauonderzoek en verkennend booronderzoek om de aard en diepte van de verstoring en de diepte van het archeologische niveau vast te stellen.

Bijlage 3: Landschappelijke eenheden



Landschappelijke eenheden

Staphorst, De Esch
Gemeente Staphorst

Legenda

plangebied

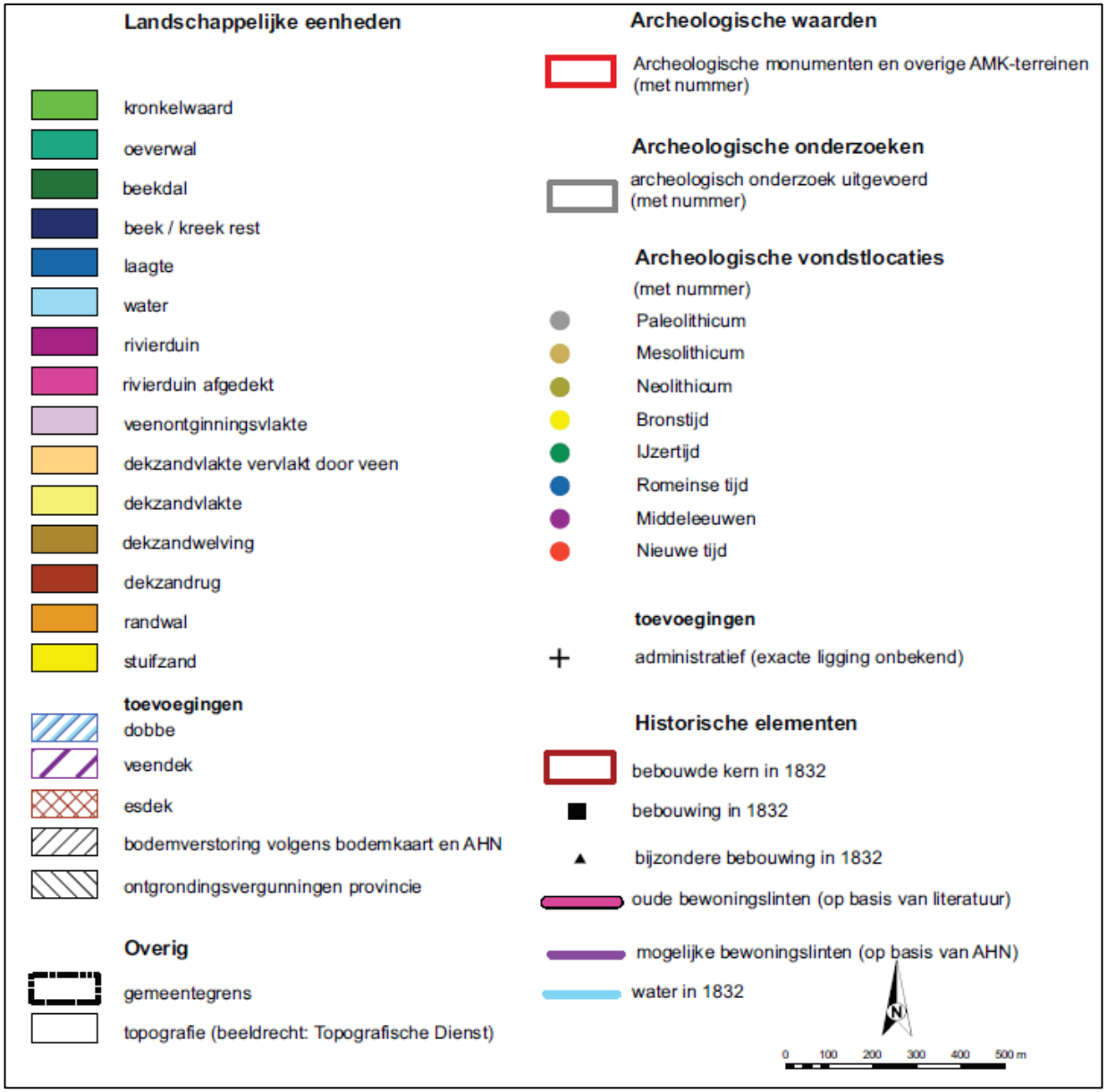
Rest legenda volgende pagina

N

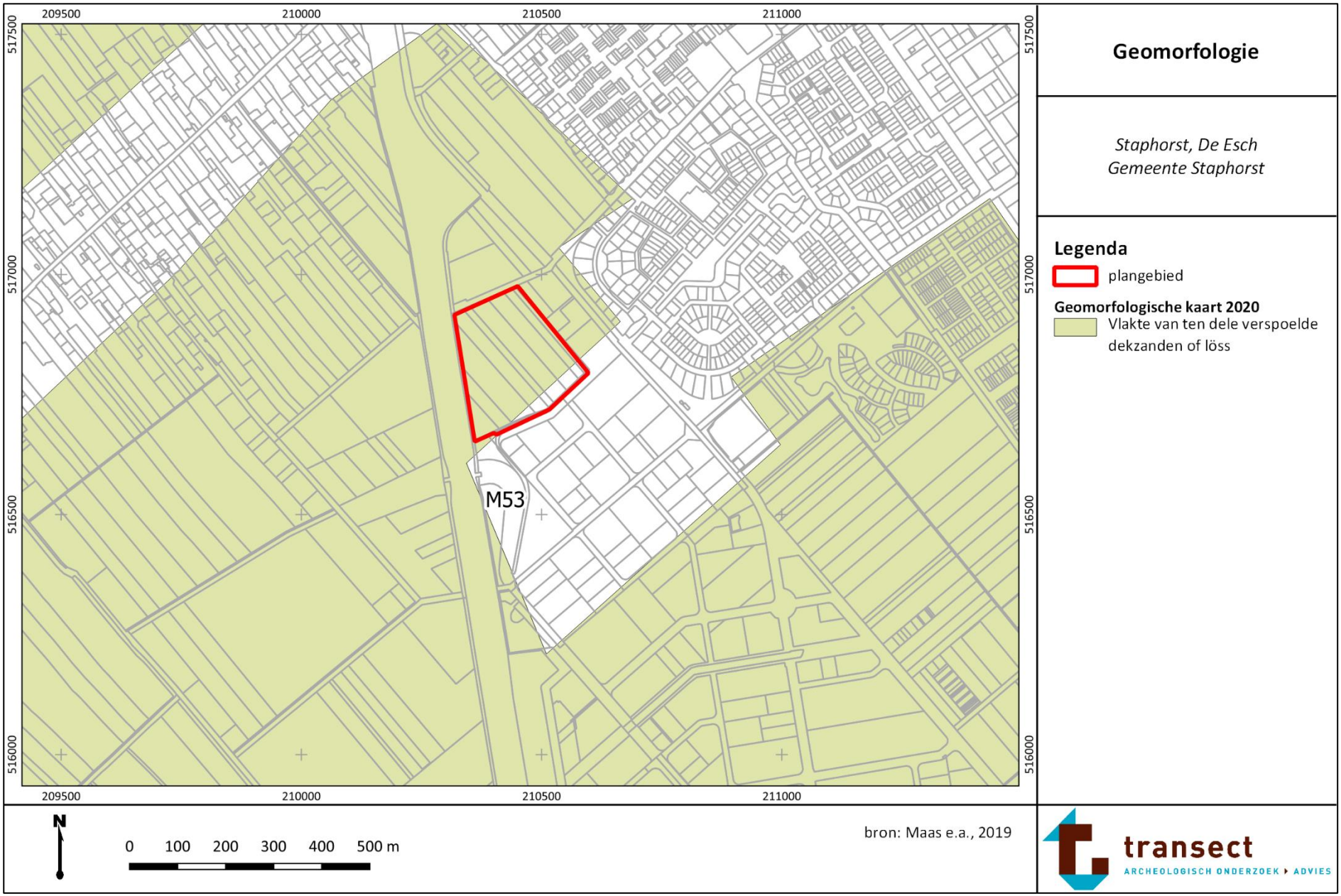
0 100 200 300 400 500 m

bron: Boshoven e.a., 2011

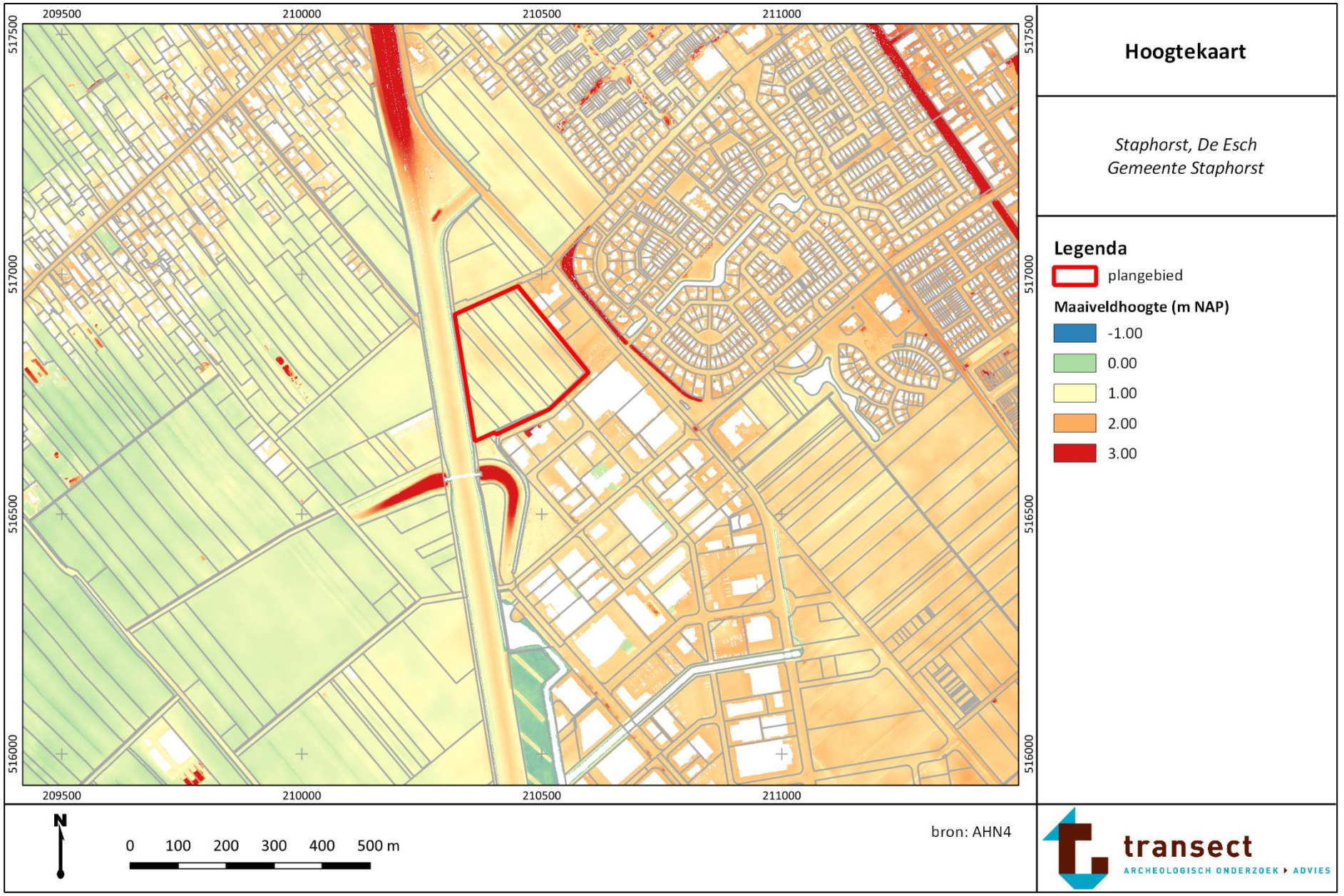
transect
ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK ▸ ADVIES


Landschappelijke eenheden
kronkelwaard
oeverwal
beekdal
beek / kreek rest
laagte
water
rivierduin
rivierduin afgedekt
veenontginningsvlakte
dekzandvlakte vervlakt door veen
dekzandvlakte
dekzandwelving
dekzandrug
randwal
stuifzand
toevoegingen
dobbe
veendek
esdek
bodemverstoring volgens bodemkaart en AHN
ontgrondingsvergunningen provincie
Overig
gemeentegrens
topografie (beeldrecht: Topografische Dienst)
Archeologische waarden
Archeologische monumenten en overige AMK-terreinen (met nummer)
Archeologische onderzoeken
archeologisch onderzoek uitgevoerd (met nummer)
Archeologische vondstlocaties
(met nummer)
Paleolithicum
Mesolithicum
Neolithicum
Bronstijd
IJzertijd
Romeinse tijd
Middeleeuwen
Nieuwe tijd
toevoegingen
administratief (exacte ligging onbekend)
Historische elementen
bebouwde kern in 1832
bebouwing in 1832
bijzondere bebouwing in 1832
oude bewoningslinten (op basis van literatuur)
mogelijke bewoningslinten (op basis van AHN)
water in 1832
N
0 100 200 300 400 500 m

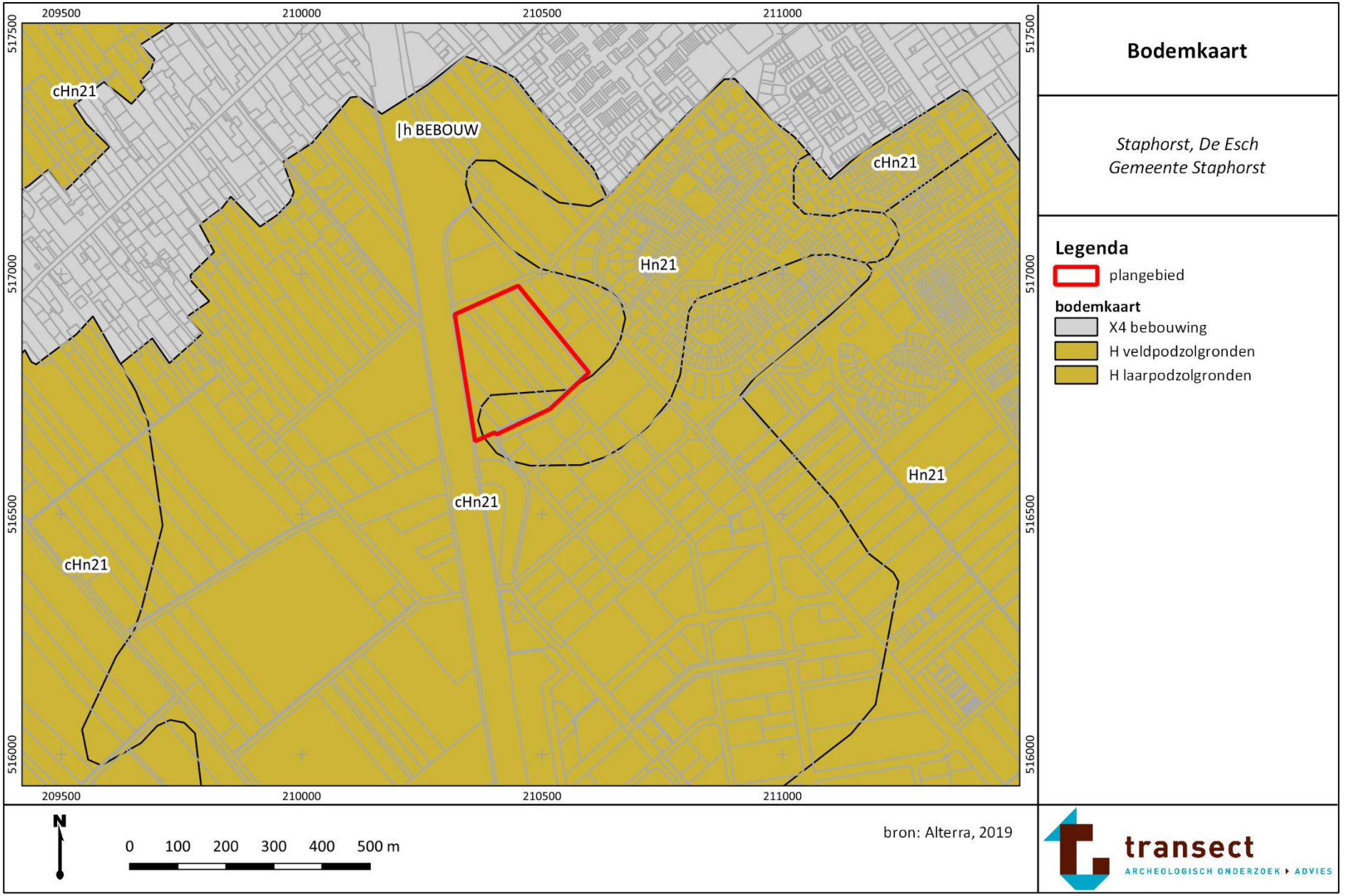
Bijlage 4: Geomorfologie



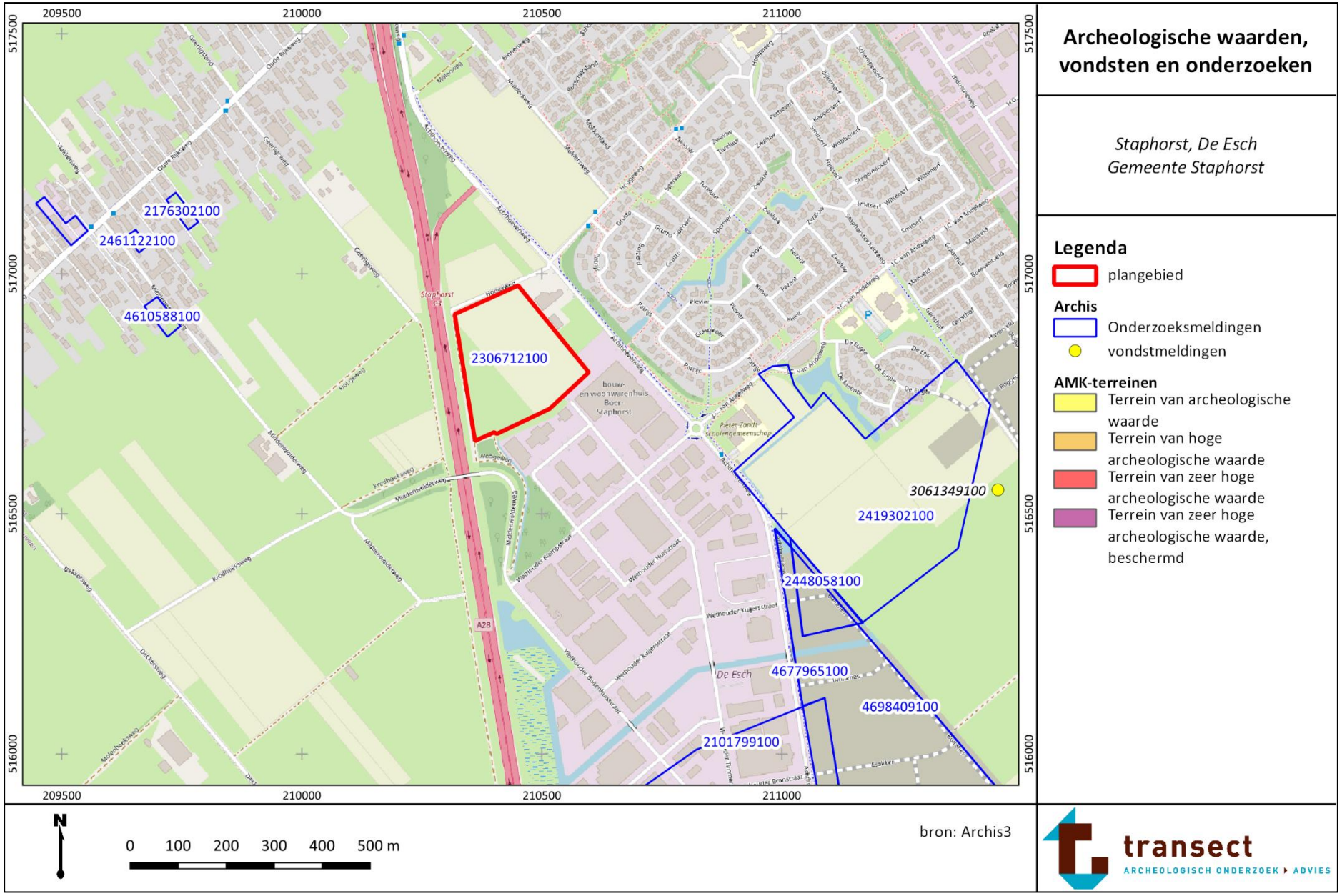
Bijlage 5: Hoogtekaart



Bijlage 6: Bodemkaart



Bijlage 7: Archeologische informatie



Bijlage 8: Boorpuntenkaart Buurmans (2010)

Onderstaande kaart betreft de boorpunten van het onderzoek uit 2010. Voor de desbetreffende boorstaten wordt verwezen naar het onderzoek zelf.

